

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

2.1 Kyrkomiljön

Kalmar kyrka ligger väster om Kalmarviken i det öppna odlingslandskapet som på senare år naggats i kanten av den växande tätorten Bålsta. Ett industriområde ligger en liten bit nordöst om kyrkan. Öster om kyrkogården ligger den före detta kyrkskolan. Utanför kyrkogården ligger också det före detta ålderdomshemmet, som idag används av kyrkogårdspersonal, samt ett uthus från 1971.

2.2 Kyrkan

Kalmar kyrka är en rektangulär salkyrka med torn i väster och sakristia i norr. Den är uppförd i gråsten med tegel i omfattningar och valv. Fasaderna är spritputsade och avfärgade i ockragult med slätputsade, vitkalkade omfattningar och smygar. Mot söder är tegelomfattningarna till två medeltida portaler framtagna. Kyrkans tak är täckt med svartmålad, falsad skivplåt. Tornet avslutas uppåt av ett lågt plåttäckt tak, krönt av ett kors. Fönsteröppningarna är rundbågiga och försedda med spröjsade träbågar målade i grönt. Korgavelfönstret är av kalksten med gotiskt masverk. Det är en sentida kopia av ett medeltida fönster.

Kyrkan byggdes under romansk tid i slutet av 1100-talet. Till långhuset var då fogat ett smalare kor, eventuellt med absid. Omkring 1300 utvidgades kyrkan åt öster. Tillbyggnaden gjordes lika bred som det gamla långhuset och nästan dubbelt så lång. I söder gjordes en ingång till koret med spetsbågig tegelomfattning. I mitten av 1400-talet byggdes tornet och kyrkan välvdes. Korportalen sattes igen. Ett vapenhus uppfördes i söder. År 1485 målades kyrkan av Albertus Pictor.

Kyrkan drabbades av en eldsvåda år 1813. Tornet skadades svårt och revs till största delen. Först omkring år 1830 restaurerades kyrkan och försågs med ny inredning. Tornet byggdes upp igen. Det var då kyrkan fick sin nuvarande karaktär. Kyrkans interiör är tämligen enkel och ren. Den präglas av de senmedeltida valven och den fasta inredningen i form av slutna bänkkvarter, predikstol, läktare, orgelfasad och altarring som är från 1830-40-talen. Inredningen är utformad i tidstypisk nyklassicistisk stil. Kyrkorummet har tegelgolv i mittgången och i koret. I bänkkvarteren är det brädgolv. 1958 togs de medeltida målningarna fram, men de är endast fragmentariskt bevarade. Det murade altaret från 1967 är putsat och vitkalkat och täcks av en stenskiva. På altaret står en nytillverkad altarutsmäckning i form av en triptyk gjord av konstnären syster Lydia. Mot norra korväggen står ett sakramentsskåp i ek från 1400-talet. Över mittgången hänger två malmkronor från 1600-1700-talet och i koret en kristallkrona. Över bänkkvarteren hänger moderna mässingsarmaturer som troligen installerades vid 1967 års renovering. Vapenhuset i tornets bottenvåning har tegelgolv samt tak av betong. Under läktartrappan finns en toalett. På dess tak står delar av en äldre predikstol från slutet av 1600-talet.

Kyrkan äldsta föremål är dopfunten med cuppa av sandsten från omkring år 1200. Dess fot av betong är tillverkad 1908. Fem medeltida helgonskulpturer står på en hylla på korets södra vägg. Sakristian är välbevarad och har ett vackert, putsat tegelvalv med smäckra, profilerade ribbor. Dörren till sakristian är klädd med kopparplåt och har bevarade, medeltida beslag och gångjärn.

2.3 Kyrkogården

Kyrkogården omges av en kallmurad gråstensmur och en trädkrans av lövträd. I början av 1970-talet gjordes en stor kyrkogårdsutvidgning åt söder. Den nya kyrkogården omges av en häck. Den gamla kyrkogården har två ingångar: en i nordost och en i söder. Ingångarna har grindstolpar av sten men grindarna saknas. Kyrkogårdsgångarna är grustäckta men längs norra murens insida löper en asfalterad väg. På senare år har lyktstolpar i galvaniserat stål satts upp. De äldsta gravarna återfinns på gamla kyrkogårdens södra del. Där finns ett flertal gravstenar från 1800-talet. En minneslund är anlagd på södra delen av nya kyrkogården. Den nya kyrkogården har stora grästäckta ytor och gravkvarteren delas in i mindre enheter med låga häckar.

2.4 Bårhus

Nära kyrkogårdens nordvästra hörn står ett bårhus uppfört 1937 efter ritningar av arkitekten K. M. Westerberg. Det har putsade, ockragula fasader lika kyrkan. Taket är ett brant sadeltak täckt med falsad skivplåt, målad i svart.

2.5 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kalmar kyrka fick sitt nuvarande utseende vid en återuppbyggnad omkring 1830, efter en omfattande brand år 1813. Trots det är den medeltida rumsuppbyggnaden välbevarad med sina putsade tegelvalv och delvis bevarade målningar. Interiören i övrigt präglas av den fasta inredning i nyklassicism som tillkom vid återuppbyggnaden efter branden. I vapenhuset förvaras delar av en äldre predikstol från 1600-talet. Kyrkans äldsta inventarier är en romansk dopfunt i sandsten och fem medeltida helgonskulpturer.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- * Kalmar kyrka har en välbevarad senmedeltida rumsuppbyggnad med putsade tegelvalv med målningar av Albertus Pictor från 1485 samt ett rekonstruerat, gotiskt masverksfönster. Sammantaget ger det rummet ett stort kulturhistoriskt värde.
- * Den fasta inredningen i nyklassicism från 1830-40-talen är välbevarad. Den speglar väl sin tids kyrkliga inredningsideal och har därför ett högt kulturhistoriskt värde.
- * På kyrkans södra fasad finns omfattningarna till två medeltida tegelportaler vilka på ett intressant sätt berättar om byggnadens historia och har ett stort byggnadshistoriskt värde.
- * De fem medeltida skulpturerna är delvis välbevarade med ursprunglig färg vilket ger dem ett stort konst- och kulturhistoriskt värde.
- * Gamla kyrkogården har ett stort antal gravstenar bevarade från 1800-talet som speglar den tidens gravkultur och dessutom sätter sin prägel på miljön. De har ett kulturhistoriskt värde.

2.6 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Bonnier, Ann Catherine: *Kyrkorna berättar, Upplands kyrkor 1250-1350*, Uppsala 1987.
Svanberg, Jan: *Kalmar kyrka, Upplands kyrkor 141*, Uppsala 1970.
Tuulse, Armin: *Kalmar kyrka, Håbo härad, södra delen, Sveriges kyrkor vol 94, Uppland band VII:2*, Stockholm 1962.

Upplandsmuseet, handlingar och fotografier i arkivet.